

Політична влада: у пошуках джерел легітимності

Олена Кіндратець,
доктор політичних наук,
професор кафедри менеджменту організацій
Запорізької державної інженерної академії

Цокур Є. Г. Легітимність політичної влади: джерела, особливості, перспективи. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009.

Політичний простір України як в період державної незалежності, так і в попередні часи характеризувався складністю суспільно-політичних процесів та загальною невизначеністю шляхів політичного розвитку. Однією з причин цього є недосконале та неповне використання в системі державно-політичного управління політичної влади як основного його інструменту. Політична влада має набувати й підтримувати належний рівень легітимності завдяки використанню легітиміційного потенціалу широкого спектра своїх джерел, чого, на жаль, не спостерігається. Попри значне практичне значення цієї проблематики дослідження джерел владної легітимності не набуло поширення.

Саме тому політологічне дослідження Є. Цокура, результати якого викладені у монографії „Легітимність політичної влади: джерела, особливості, перспективи”, набуває значної наукової та практичної актуальності. Суттєвим є розширення предмета дослідження завдяки розгляду теми в контексті взаємодії держави і громадянського суспільства. Таким чином, авторіві вже на початку розвідки вдається уникнути спокуси розглядати політичну владу як деякий ідеальний феномен, що функціонує лише в системі політичного управління. Автор не звертається до протиставлення „держава — громадянське суспільство”, а логічно обґрунтовує їх генетичний зв'язок, взаємопроникнення та взаємообумовленість, що виражається, зокрема, і в існуванні легітиміційного потенціалу громадянського суспільства.

Спираючись на значну джерельну базу, автор аналізує особливості дослідження проблематики владної легітимності у працях зарубіжних та вітчизняних вчених. Акцентуючи увагу на розмежуванні термінів легітимність та легітиміція (як механізм набуття легітимності політичної влади), Є. Цокур пропонує власну теоретичну модель легітиміції.

Попередній етап легітимації, на думку автора, супроводжується зміцненням державотворчої ідеї легітимаційним потенціалом, що сприяє виникненню державності. Важливим фактором легітимації є використання специфічних легітимаційних технологій, провідною серед яких автор називає виборчу.

Є. Цокур вважає, що легітимаційний процес можна уявити у вигляді безперервного циклічного руху, який бере початок від суспільства як першоджерела влади та легітимності, потім проходить певні обов'язкові етапи та рівні трансформації і, піддаючись впливу багатьох факторів, досягає конкретного результату у вигляді легітимної чи нелегітимної моделі політичного режиму. А далі реалізується система зворотного зв'язку, коли щойно легітимовані інституції влади починають реалізовувати свої права і повноваження, делеговані їм суспільством. Вони, зазвичай, проявляються у використанні технологій і методів впливу владних інститутів на життєдіяльність суспільства. Позитивна чи негативна оцінка дій владних інститутів з боку суспільства або зберігає, або посилює їх легітимність, або ж, навпаки, позбавляє легітимності владні інститути. За таких умов починається новий легітимаційний цикл.

До здобутків автора можна віднести й дослідження особливостей легітимації політичних режимів, класифікованих за різними ознаками. У праці обґрунтовуються особливості функціонування громадянського суспільства (як джерела легітимності) в державах з різними політичними режимами та їх зв'язок з рівнем розвитку політичної культури суспільства. Є. Цокур доводить, що процес легітимації політичних режимів з нерозвиненими інститутами громадянського суспільства (авторитарний режим) чи штучним громадянським суспільством (тоталітарний режим) не є повноцінним, оскільки спирається лише на силові та ідеологічні джерела. Результатом такого легітимаційного процесу стають кризи легітимності.

Тим часом, на думку автора, кризи владної легітимності і пов'язані з ними процеси релегітимації властиві й демократичним режимам, а подолання кризи владної легітимності, проблеми делегітимації має відбуватися з урахуванням конкретних причин зниження підтримки політичного режиму в цілому або його конкретного інституту зокрема, а також типу і джерела підтримки. В монографії пропонуються і конкретні шляхи та засоби виходу з кризових ситуацій, що підвищує практичну цінність дослідження.

Теоретичні моделі автор використовує як інструмент аналізу політичної системи сучасної України. На високу оцінку, без сумніву, заслуговує комплексний підхід, що простежується в монографії при дослідженні проблем становлення і розвитку громадянського суспільства в Україні, специфіки легітимації різних політичних суб'єктів протягом її історії. Здійснюється також періодизація легітимаційних процесів в Україні доби незалежності. Визначаючи особливості української моделі легітимності та легітимації, автор доходить висновку, що в більшості

випадків вона була персоналізовано-технологічною. Тобто суспільство визнавало обґрунтованими претензії певних особистостей і груп на владу, враховуючи не їх державотворчий суспільноконсолідуючий потенціал, а їх особистісні якості й технології, що використовувалися для легітимації їх владних зазіхань. Тож перманентні кризи легітимності стали ознакою української політичної системи. Домінування емоційної складової над прагматичною і раціональною в більшості випадків не виправдовувала себе.

Обґрунтованими видаються пропозиції автора монографії щодо створення умов більшої публічності перебігу легітимаційних процесів в Україні та залучення до цього процесу суспільства — на відміну від попереднього етапу, який характеризувався домінуванням технологічних та кулурарних моделей легітимації. Автор доводить, що після років певної ейфорії та заідеологізованості з'явилася реальна можливість поглянути на них тверезо й науково осмислити. Думки дослідників і суспільства стосовно подій останніх років в Україні та їх місця у державотворенні й легітимації не є однозначними. Зрозуміло, що об'єктивно й виважено оцінити ці події та їх вплив на легітимаційні процес нині майже неможливо. Вони залишаються частиною сучасного політичного життя, складовою ідеологічних позицій певних політичних сил тощо. Але спробувати провести їх аналіз все ж можна. До цього спонукає і необхідність створення теоретичної моделі легітимації, і практичні потреби вдосконалення легітимаційного процесу в сучасній Україні.

Наукове дослідження Є. Цокура справляє цілком позитивне враження. Праця ґрунтується на глибоких теоретичних розробках, глибокому політичному аналізі, узагальненнях важливих аспектів політичної історії України та зарубіжних країн. Тож монографія, на нашу думку, має значну теоретичну і практичну цінність.